

О.П. Здибська, О.Б. Хміль, Н.А. Показій, Г.В. Гринюк
*Харківський національний медичний університет,
Харківський міжобласний спеціалізований медико-генетичний центр –
центр рідкісних (орфанних) захворювань, м. Харків, Україна*

ОЦІНКА СТАНУ ДОРΟΣЛИХ ПАЦІЄНТІВ З ФЕНІЛКЕТОНУРІЄЮ, ЯКІ НЕ ПРОЙШЛИ НЕОНАТАЛЬНИЙ СКРИНІНГ

ВСТУП

Фенілкетонурія (ФКУ) є спадково обумовленим порушенням обміну незамінної амінокислоти фенілаланіну (ФА), що розвиваються в результаті дефіциту ферменту фенілаланін-4-гідроксилази (РАН) або його кофактора тетрагідробіоптерина. За даними неонатального скринінгу, який проводиться в Харківському міжобласному спеціалізованому медико-генетичному центрі-центрі рідкісних (орфанних) захворювань (ХМСМГЦ-ЦР(О)З), частота виявлення ФКУ в Північно-Східному регіоні України становить 1:6600. Найбільш часто зустрічаються класичні форми ФКУ, при яких дієтотерапія є єдиним ефективним методом лікування. На частку «атипових» форм захворювання випадає 1-3% випадків. Але, навіть у пацієнтів, яким проводили терапію з раннього віку, можуть виникати неврологічні і психіатричні проблеми, враховуючи, що не завжди ФКУ є єдиним обмінним порушенням, не кажучи вже про хворих з пізно встановленим діагнозом. Висловлено припущення про можливість підвищення ефективності лікування пацієнтів з ФКУ за рахунок аналітичної оцінки показників амінокислот крові та органічних кислот сечі (О.Я. Гречанина, 2013р.).

МЕТА

Оцінити доцільність моніторингу амінокислот крові та органічних кислот сечі для ефективності патогенетичної корекції.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У ХМСМГЦ-ЦР(О)З було проведено обстеження 34 сімей з 11 областей України, які мають дітей з ФКУ, які не були в програмі неонатального скринінгу. Контрольна група складала 18 осіб, діагноз ФКУ яким було встановлено під час проведення масового селективного скринінгу. У 19 дітей з гіперфенілаланінемією (ГФА), резистентною до лікування спеціальною дієтою був проведений пошук недостатності кофактора тетрагідробіоптерина (ВН4).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

При цьому обстеженні було виявлено, що віковий діапазон пацієнтів на момент встановлення їм діагнозу ФКУ склав від 6-ти місяців до 4-х років, найбільш часто – в 35% випадків – у віці від 1-го до 2-х років. Діапазон рівня ФА в сухих плямах крові склав 4,1-33,2 мг% (норма 0,1-2,5 мг%). Всім пацієнтам було проведено молекулярно-генетичне дослідження мутації R408W гена РАН. Дана мутація зустрічалася в 29-ти сім'ях (85%), причому у 13-ти сімей (38%) діти були гомозиготними носіями.

При дослідженні біохімічних показників крові було встановлено, що найбільш часто зустрічаються наступні зміни: підвищення рівнів кальцію і лактатдегідрогенази – у 29,4%, підвищення рівня трансаміназ – у 26,6%, порушення ліпідного обміну – у 23,5%; зниження глюкози, сечовини і сечової кислоти – у 17,6% пацієнтів.

В результаті дослідження поліморфних варіантів генів системи фолатного циклу були виявлені різні варіанти мутацій: компаунд Htzg MTHFR C677T / MTRR A66G, компаунд Htzg MTHFR C677T / MTR A2756G. Генотип Hmzg MTHFR C677T; Htzg MTR A2756G; Htzg MTHFR C677T були виявлені в 15%. Відповідно, приблизно у 30% було виявлено підвищення рівня гомоцистеїну крові більше 12 мкмоль / л (у 2-х понад 50 мкмоль / л). Отримані показники дозволили запідозрити, що в цих випадках ми мали справу з поєднаним порушенням обміну амінокислот – ФА і метіоніну (Мет). Дана синтропія вказує на необхідність більш специфічного підходу до дієтотерапії – елімінації з раціону не тільки ФА, а й Мет. Для пошуку атипових форм ФКУ у дітей, які не реагували належним зниженням цифр ФА при лікуванні спеціальними продуктами харчування було проведено забір крові для дослідження недостатності ВН4. Дослідження були виконані в лабораторії клінічної хімії та біохімії м. Цюрих (Швейцарія), проф. Н. Блау.

Були отримані наступні результати:

- зниження активності дегідроптерінредуктази (ДГПР) – 9 (40,91%)
- зниження рівня неоптерину – 10 (45,45%)
- зниження рівня біоптеріна – 2 (9,09%)
- дефект ДГПР, редукція активності ферменту – 2 (10,53%)
- часткова редукція активності, можливо, гетерозиготне носійство ДГПР – 4 (21,05%).

Оцінюючи неврологічний статус обстежуваних пацієнтів, були встановлені наступні порушення нервової системи: ураження черепно-мозкової іннервації – 26,5%, пірамідна недостатність – 64,7%, тонусні порушення – 41,2%, стереотипії – 11,7%, лікворно-гіпертензійний синдром – 5,8%, підкорковий синдром – 2,9%, ехोलалія – 2,9%. При обстеженні контрольної групи, з ФКУ, були отримані такі дані: ураження черепно-мозкової іннервації – 14,7%, пірамідна недостатність – 32,3%, тонусні порушення – 32,3%. Інші зміни виявлені не були. Також проводилася порівняльна характеристика психічних порушень у обох груп. Розумова відсталість різного ступеня тяжкості була діагностована у 73,5% пацієнтів з пізнодіагностованою ФКУ, причому важка ступінь розумової

відсталості (олігофренія) – склала 26%. У контрольній групі розумової відсталості не було виявлено. Психічні порушення у даної групи були представлені у вигляді легкої затримки психо-мовного розвитку у 29% пацієнтів. Крім того, в основній групі були виявлені і інші нервово-психічні порушення, відсутні в контрольній групі: астено-невротичний синдром, епісиндром, obsесивно-компульсивний розлад, емоційно-вольове порушення, дефіцит уваги.

ВИСНОВКИ

Пізня діагностика ФКУ призводить до повної маніфестації порушення обміну речовин і до інвалідації. Завдяки введенню масового скринінгу стала можлива рання діагностика ФКУ, а значить і адекватне лікування, яке дозволяє запобігти або звести до мінімуму виявлені в даному обстеженні патологічні прояви. Виявлення атипичних форм зобов'язує проводити лікування за допомогою попередників нейротрансмітерів або препаратами ВН4. З огляду на поєднання порушення обміну декількох амінокислот – ФА і Мет, необхідно створювати нове спеціальне лікувальне харчування – суміш без вмісту даних амінокислот.

Надійшло до редакції 29.03.2018 р.
Підписано до друку 03.04.2018 р.